

Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2018

Historia

CENTRALNA KOMISJA EGZAMINACYJNA

Arkusz zawiera informacje prawnie chronione do momentu rozpoczęcia egzaminu.

MHI 2018

UZUPEŁNIA ZDAJĄCY

KOD	PESEL
<input type="text"/>	<input type="text"/>

miejsce na naklejkę

EGZAMIN MATURALNY Z HISTORII
POZIOM ROZSZERZONY

DATA: **16 maja 2018 r.**
GODZINA ROZPOCZĘCIA: **14:00**
CZAS PRACY: **180 minut**
LICZBA PUNKTÓW DO UZYSKANIA: **50**

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 35 stron (zadania 1–26). Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Odpowiedzi zapisz w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
3. Pisz czytelnie. Używaj długopisu albo pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
4. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
5. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
6. Na tej stronie oraz na karcie odpowiedzi wpisz swój numer PESEL i przyklej naklejkę z kodem.
7. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.
8. Zapoznaj się uważnie ze źródłami, a następnie wykonaj zadania umieszczone pod nimi. Odpowiadaj tylko na podstawie źródeł i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile Cię poproszono.

NOWA FORMUŁA

Układ graficzny © CKE 2015

 MHI-R1_IP-182

MHI 2018

Opracowanie

Włodzimierz Kowalczyk (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
dr Henryk Palkij (Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie)
Wacław Suski (Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu)

Redakcja

dr Wioletta Kozak (Centralna Komisja Egzaminacyjna)

Opracowanie techniczne

Joanna Dobkowska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)

Współpraca

Beata Dobrosielska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Agata Wiśniewska (Centralna Komisja Egzaminacyjna)
Pracownie ds. Analiz Wyników Egzaminacyjnych okręgowych komisji egzaminacyjnych

Historia

Poziom rozszerzony

1. Opis arkusza

Arkusz egzaminacyjny z historii na poziomie rozszerzonym składał się z 26 zadań. 25 zadań otwartych i zamkniętych uwzględniało historię polityczną, historię społeczno-gospodarczą oraz historię kultury na przestrzeni wszystkich epok historycznych od starożytności poprzez średniowiecze, czasy nowożytne, wiek XIX aż do końca XX wieku. Wszystkie polecenia zawierały materiał źródłowy, na podstawie którego należało je rozwiązać, wykorzystując przy tym własną wiedzę. Zadanie 26. polegało na napisaniu wypracowania na jeden z pięciu tematów, obejmujących wszystkie epoki historyczne. Do tematów z historii starożytnej (temat 1.) i historii XIX wieku (temat 4.) należało wykorzystać dodatkowe źródła załączone na końcu arkusza egzaminacyjnego. Większość zadań sprawdzała wiadomości i umiejętności opisane w podstawie programowej dla przedmiotu historia na IV etapie edukacyjnym (głównie z zakresu rozszerzonego, lecz również podstawowego), a część z nich odnosiła się do III etapu edukacyjnego (gimnazjum). Za poprawne rozwiązanie wszystkich zadań zdający mógł otrzymać 50 punktów, z czego za wypracowanie można było otrzymać 12 punktów, a za rozwiązanie zadań otwartych i zamkniętych – 38 punktów.

2. Dane dotyczące populacji zdających

Tabela 1. Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym*

Liczba zdających		
Zdający rozwiązujący zadania w arkuszu standardowym	ogółem	18 567
	z liceów ogólnokształcących	15 434
	z techników	3 133
	ze szkół na wsi	524
	ze szkół w miastach do 20 tys. mieszkańców	2 962
	ze szkół w miastach od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	6 690
	ze szkół w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców	8 391
	ze szkół publicznych	16 829
	ze szkół niepublicznych	1 738
	kobiety	8 881
	mężczyźni	9 686
	bez dysleksji rozwojowej	16 874
	z dysleksją rozwojową	1 693

* Dane w tabeli dotyczą tegorocznych absolwentów.

Z egzaminu zwolniono 112 osób – laureatów i finalistów Olimpiady Historycznej.

Tabela 2. Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych

Zdający rozwiązujący zadania w arkuszach dostosowanych	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	92
	słabowidzący	28
	niewidomi	4
	słabosłyszący	45
	niesłyszący	14
	ogółem	183

3. Przebieg egzaminu

Tabela 3. Informacje dotyczące przebiegu egzaminu

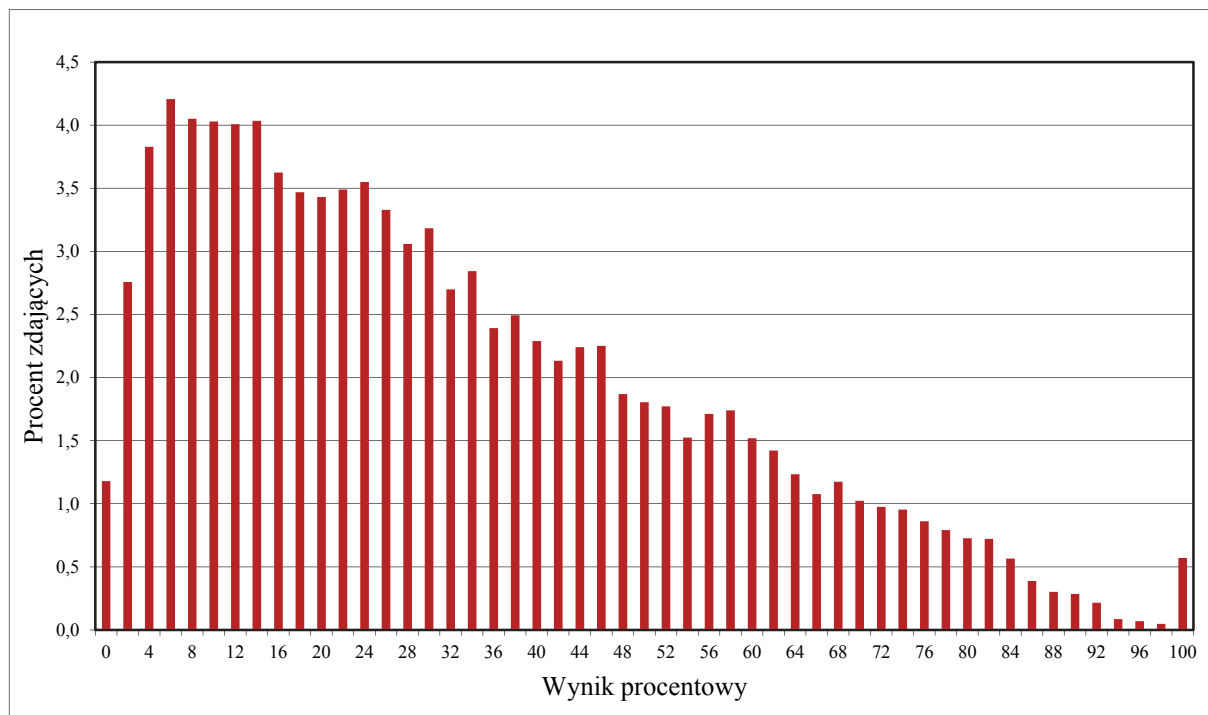
Termin egzaminu		16 maja 2018	
Czas trwania egzaminu		180 minut	
Liczba szkół		3 165	
Liczba zespołów egzaminatorów		36	
Liczba egzaminatorów		602	
Liczba obserwatorów ¹ (§ 8 ust. 1)		13	
Liczba unieważnień ²	w przypadku:		
	art. 44zzv pkt 1	stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	0
	art. 44zzv pkt 2	wniesienia lub korzystania przez zdającego w sali egzaminacyjnej z urządzenia telekomunikacyjnego	1
	art. 44zzv pkt 3	zakłócenia przez zdającego prawidłowego przebiegu egzaminu	0
	art. 44zzw ust. 1.	stwierdzenia podczas sprawdzania pracy niesamodzielnego rozwiązywania zadań przez zdającego	2
	art. 44zzy ust. 7	stwierdzenia naruszenia przepisów dotyczących przeprowadzenia egzaminu maturalnego	0
	art. 44zzy ust. 10	niemożności ustalenia wyniku (np. zaginięcie karty odpowiedzi)	0
Liczba wglądów ² (art. 44zzz)		238	
Liczba prac, w których nie podjęto rozwiązania zadań		10	

¹Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 2223, ze zm.).

²Na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1457, ze zm.).

4. Podstawowe dane statystyczne

Wyniki zdających

Wykres 1. Rozkład wyników zdających

Tabela 4. Wyniki zdających – parametry statystyczne*

Zdający	Liczba zdających	Minimum (%)	Maksimum (%)	Mediana (%)	Modalna (%)	Średnia (%)	Odchylenie standardowe (%)
ogółem	18 567	0	100	28	6	32	23
w tym:							
z liceów ogólnokształcących	15 434	0	100	32	14	35	23
z techników	3 133	0	94	14	6	18	15

* Dane dotyczą tegorocznych absolwentów. Parametry statystyczne są podane dla grup liczących 30 lub więcej zdających.

Poziom wykonania zadań

Tabela 5. Poziom wykonania zadań

Nr zad.	Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe	Poziom wykonania zadania (%)
1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu badawczego [...].	I. Starożytność. 1. Cywilizacje Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Zdający: 3) rozpoznaje cechy charakterystyczne najważniejszych osiągnięć kulturowych cywilizacji bliskowschodnich [...]. 2. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnej Grecji. Zdający: 3) rozpoznaje dokonania kulturowe Greków w dziedzinie architektury, rzeźby, teatru, literatury, filozofii, nauki i identyfikuje je z ich twórcami.	37
2.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu badawczego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego [...].	I. Starożytność. 3. Ekspansja w świecie greckim i rzymskim. Zdający: 2) charakteryzuje wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Wielkiego.	38
2.2.	I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje [...] wydarzenia z historii powszechnej [...]; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach [...]. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależność pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	I. Starożytność. 3. Ekspansja w świecie greckim i rzymskim. Zdający: 2) charakteryzuje [...] ekspansję Aleksandra Wielkiego. 3) charakteryzuje ekspansję rzymską [...].	49
3.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależność pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	I. Starożytność. 4. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zdający: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne w Rzymie republikańskim i w cesarstwie rzymskim.	55
3.2.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega	I. Starożytność. 4. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.	15

	zależność pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	Zdający: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne w Rzymie republikańskim i w cesarstwie rzymskim.	
4.	I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje [...] wydarzenia z historii powszechnej [...]. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu badawczego [...].	II. Średniowiecze. 1. Bizancjum i Zachód a świat islamu. Zdający: 1) charakteryzuje kręgi kulturowe: łaciński, bizantyjski i arabski.	31
5.1.	I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje [...] wydarzenia z historii powszechnej [...]; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach [...]. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok [...].	I. Średniowiecze. 2. Europa wczesnego średniowiecza. Zdający: 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków.	20
5.2.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego [...].	I. Średniowiecze. 2. Europa wczesnego średniowiecza. Zdający: 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków.	49
6.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego [...].	II. Średniowiecze. 4. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zdający: 4) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w XI–XII w.	27
7.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	II. Średniowiecze. 3. Europa w okresie krucjat. Zdający: 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania oraz ocenia skutki wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej [...].	47
7.2.	I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej [...].	II. Średniowiecze. 3. Europa w okresie krucjat.	44

	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	Zdający: 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania oraz ocenia skutki wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej [...].	
8.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	III. Dzieje nowożytne. 2. Europa w XVI–XVII w. Zdający: 9) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w. i rozpoznaje główne dokonania epoki baroku.	18
9.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu badawczego [...].	III. Dzieje nowożytne. 3. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Zdający: 1) opisuje i wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce, w tym sejmików, sejmu, senatu i sejmu elekcyjnego [...]; 2) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych [...].	19
9.2.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	III. Dzieje nowożytne. 3. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Zdający: 1) opisuje i wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce, w tym sejmików, sejmu, senatu i sejmu elekcyjnego [...].	14
9.3.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	III. Dzieje nowożytne. 6. Rzeczpospolita w XVIII w. Reformy oświeceniowe i rozbiory. Zdający: 3) charakteryzuje i ocenia dzieło Sejmu Wielkiego, odwołując się do tekstu Konstytucji 3 maja.	22
10.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	III. Dzieje nowożytne. 4. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVII w. Ustrój, społeczeństwo i kultura. Zdający: 1) opisuje zmiany terytorium Rzeczypospolitej w XVII w.; 2) opisuje główne etapy konfliktów politycznych i militarnych Rzeczypospolitej ze Szwecją, państwem moskiewskim/Rosją i Turcją w XVII w.	27
10.2.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	III. Dzieje nowożytne. 4. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVII w. Ustrój, społeczeństwo i kultura. Zdający: 2) opisuje główne etapy konfliktów [...] militarnych Rzeczypospolitej ze Szwecją, państwem moskiewskim/Rosją i Turcją w XVII w.	18

11.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	III. Dzieje nowożytne. 6. Rzeczpospolita w XVIII w. Reformy oświeceniowe i rozbiory. Zdający: 2) charakteryzuje działania zmierzające do naprawy Rzeczypospolitej i walkę zbrojną o utrzymanie niepodległości w drugiej połowie XVIII w.	26
12.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	IV. Wiek XIX 1. Europa napoleońska. Zdający: 1) opisuje kierunki i etapy podbojów Napoleona; charakteryzuje napoleońską ideę imperium.	30
12.2.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu [...] problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; [...] integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	IV. Wiek XIX 1. Europa napoleońska. Zdający: 1) opisuje kierunki i etapy podbojów Napoleona; charakteryzuje napoleońską ideę imperium. 2) wyjaśnia źródła sukcesów i porażek Napoleona w polityce wewnętrznej i zagranicznej.	20
13.1.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	IV. Wiek XIX. 4. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający: 2) rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej; 3) wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki powstań narodowych.	25
13.2.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego.	IV. Wiek XIX. 4. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający: 2) rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej; 3) wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki powstań narodowych.	26

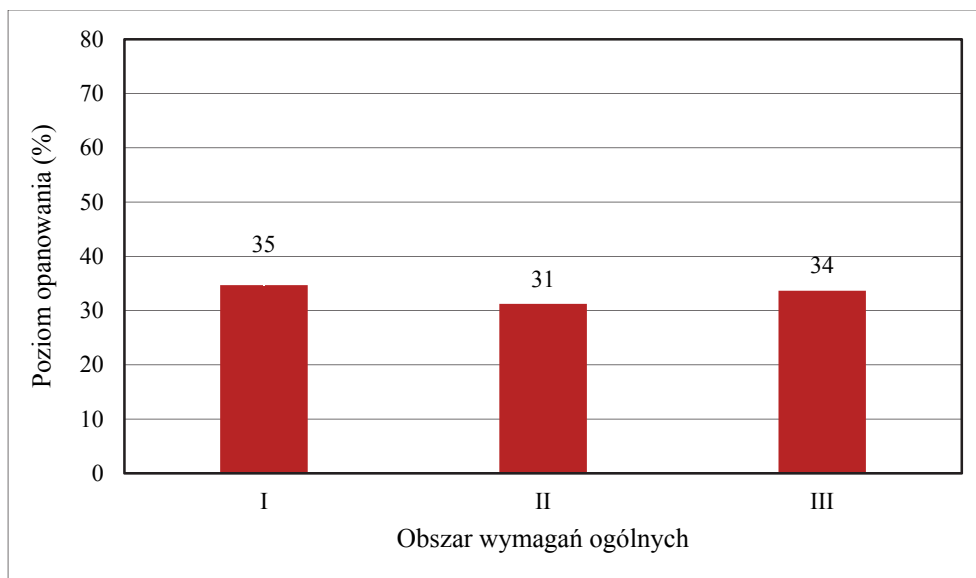
14.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; [...] ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego [...].	IV. Wiek XIX. 4. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający: 3) wyjaśnia przyczyny, przebieg i skutki powstań narodowych. 6. Europa i świat w XIX w. Zdający: 1) charakteryzuje kierunki przemian społecznych i politycznych [...] w Stanach Zjednoczonych.	39
15.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu [...] problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego.	IV. Wiek XIX 6. Europa i świat w XIX w. Zdający: 5) charakteryzuje czynniki sprzyjające rozwojowi badań naukowych; rozpoznaje największe osiągnięcia nauki i techniki XIX w.	42
16.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	IV. Wiek XIX. 3. Ideologie XIX w. Zdający: 1) charakteryzuje i porównuje ideologie: konserwatyzm, liberalizm, nacjonalizm, socjalizm utopijny, marksizm i anarchizm.	41
17.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...]. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	V. Wiek XX 1. I wojna światowa i rewolucje w Rosji. Zdający: 1) wyjaśnia genezę I wojny światowej i opisuje charakter działań wojennych.	26
18.	I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia [...] z dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach [...]. II. Analiza i interpretacja historyczna.	IV. Wiek XX. 4. Odbudowa niepodległości i życie polityczne II Rzeczypospolitej. Zdający: 1) opisuje proces kształtowania się terytorium II Rzeczypospolitej, w tym powstanie wielkopolskie i powstania śląskie	37

	Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	oraz plebiscyty, a także wojnę polsko-bolszewicką.	
19.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	V. Wiek XX. 3. Europa i świat między wojnami. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Zdający: 2) charakteryzuje życie gospodarcze okresu międzywojennego i wyjaśnia mechanizm wielkiego kryzysu gospodarczego oraz porównuje sposoby przezwyciężania jego skutków w Stanach Zjednoczonych i w Europie. 5. II Rzeczpospolita. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Zdający: 1) charakteryzuje i ocenia dorobek gospodarczy II Rzeczypospolitej.	19
20.	I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia [...] z dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach [...]. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	V. Wiek XX. 4. Odbudowa niepodległości i życie polityczne II Rzeczypospolitej. Zdający: 2) rozpoznaje charakterystyczne cechy ustroju II Rzeczypospolitej w oparciu o konstytucje z 1921 i 1935 r.	20
21.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	V. Wiek XX. 3. Europa i świat między wojnami. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Zdający: 3) rozpoznaje dorobek kulturowy okresu międzywojennego.	65
22.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].	V. Wiek XX. 8. Okupacja niemiecka i radziecka na ziemiach polskich. Zdający: 1) opisuje [...] następstwa wojny obronnej Polski w 1939 r.; 3) wskazuje podobieństwa i różnice w polityce obu okupantów wobec narodu polskiego.	46
23.	II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia	V. Wiek XX. 6. Europa i świat podczas II wojny światowej. Zdający: 3) charakteryzuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki oraz ich ustalenia.	58

	<p>problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.</p> <p>III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu [...] problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; [...] integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.</p>	<p><i>Poziom podstawowy</i></p> <p>9. Sprawa polska w czasie II wojny światowej.</p> <p>Zdający:</p> <p>3) ocenia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.</p>	
24.	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej [...]; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach [...].</p> <p>II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok [...].</p>	<p>V. Wiek XX.</p> <p>9. Europa i świat w okresie rywalizacji ZSRR i Stanów Zjednoczonych.</p> <p>Zdający:</p> <p>3) wyjaśnia genezę zimnej wojny i rozpoznaje jej przejawy w stosunkach pomiędzy ZSRR a Stanami Zjednoczonymi;</p> <p>4) charakteryzuje problem niemiecki po II wojnie światowej;</p> <p>8) charakteryzuje przyczyny i skutki przełomowych konfliktów zimnej wojny: wojny koreańskiej, kryzysu kubańskiego, wojny w Wietnamie [...];</p> <p>9) wyjaśnia źródła i rozwój konfliktu arabsko-izraelskiego po II wojnie światowej.</p>	25
25.1.	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia [...] z dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach [...].</p> <p>II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok [...].</p>	<p>V. Wiek XX.</p> <p>16. Polska w latach 1980–1989.</p> <p>Zdający:</p> <p>2) charakteryzuje państwo i społeczeństwo w czasie stanu wojennego oraz ocenia społeczno-gospodarcze i polityczne skutki stanu wojennego.</p>	23
25.2..	<p>II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego [...].</p> <p>II. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu [...] problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego.</p>	<p>V. Wiek XX.</p> <p>16. Polska w latach 1980–1989.</p> <p>Zdający:</p> <p>2) charakteryzuje państwo i społeczeństwo w czasie stanu wojennego oraz ocenia społeczno-gospodarcze i polityczne skutki stanu wojennego.</p>	49
26. Temat I	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej [...] dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.</p> <p>II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne</p>	<p>I. Starożytność.</p> <p>1. Cywilizacje Bliskiego i Dalekiego Wschodu.</p> <p>Zdający:</p> <p>1) charakteryzuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie.</p> <p>2. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnej Grecji.</p>	33

	<p>w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.</p> <p>III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.</p>	<p>Zdający:</p> <p>1) charakteryzuje geograficzne uwarunkowania cywilizacji greckiej.</p>	
<p>26. Temat II</p>	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.</p> <p>III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.</p>	<p>II. Średniowiecze.</p> <p>1. Bizancjum i Zachód a świat islamu. Zdający:</p> <p>1) charakteryzuje kręgi kulturowe: łaciński, bizantyjski i arabski;</p> <p>3) wyjaśnia wpływ cywilizacji islamskiej na cywilizację łacińską i bizantyjską.</p> <p>2. Europa wczesnego średniowiecza. Zdający:</p> <p>1) opisuje [...] kulturę państwa Franków;</p> <p>2) charakteryzuje i porównuje ideę cesarstwa karolińskiego z ideą cesarstwa Ottonów.</p> <p>8. Kultura średniowiecza. Zdający:</p> <p>1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecznej;</p> <p>2) ocenia znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego);</p> <p>3) identyfikuje dokonania kultury okresu średniowiecza w zakresie piśmiennictwa, prawa, filozofii, architektury i sztuki, z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza.</p>	
<p>26. Temat III</p>	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.</p> <p>III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.</p>	<p>III. Dzieje nowożytne</p> <p>6. Rzeczpospolita w XVIII w. Reformy oświeceniowe i rozbiory. Zdający:</p> <p>1) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej i wskazuje przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego;</p> <p>2) charakteryzuje działania zmierzające do naprawy Rzeczypospolitej i walkę zbrojną o utrzymanie niepodległości w drugiej połowie XVIII w.;</p> <p>3) charakteryzuje i ocenia dzieło Sejmu Wielkiego, odwołując się do tekstu Konstytucji 3 maja;</p> <p>4) opisuje i wyjaśnia uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe kolejnych</p>	

		<p>rozbiórów Polski, a także analizuje zmiany granic;</p> <p>5) prezentuje oceny polskiej historiografii dotyczące rozbiórów, panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego i przyczyn upadku Rzeczypospolitej;</p> <p>7) synchronizuje najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i w Stanach Zjednoczonych.</p>	
26. Temat IV	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.</p> <p>II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.</p> <p>III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.</p>	<p>IV. Wiek XIX.</p> <p>4. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający: 1) charakteryzuje i porównuje cele oraz metody polityki zaborców wobec społeczeństwa polskiego w okresie niewoli narodowej; 2) rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej; 6) ocenia dorobek kultury polskiej XIX w. i jej wpływ na kształtowanie się tożsamości narodowej Polaków.</p> <p>5. Społeczeństwo polskie w okresie zaborów w XIX w. Zdający: 3) wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki emigracji w XIX w. oraz ocenia aktywność polityczną, militarną i kulturalną Polaków w Europie; 5) charakteryzuje wydarzenia rewolucyjne 1905–1907.</p>	
26. Temat V	<p>I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.</p> <p>III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.</p>	<p>V. Wiek XX</p> <p>1. I wojna światowa i rewolucje w Rosji. Zdający: 3) wyjaśnia wpływ wydarzeń rewolucyjnych w Rosji na przebieg I wojny światowej; 4) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata po I wojnie światowej; 6) wyjaśnia zmiany zachodzące w polityce mocarstw wobec sprawy polskiej, w tym charakteryzuje stanowisko Rosji i Stanów Zjednoczonych.</p> <p>16. Polska w latach 1980–1989. Zdający: 3) opisuje przyczyny i skutki obrad „Okrągłego Stołu”.</p> <p>17. Narodziny III Rzeczypospolitej. Zdający: 1) wyjaśnia międzynarodowe [...] uwarunkowania procesu odbudowy demokratycznego państwa po 1989 r.</p>	

Wykres 2. Poziom wykonania zadań w obszarach wymagań ogólnych

Komentarz

1. Analiza jakościowa zadań

Egzamin maturalny z historii sprawdzał stopień opanowania wiedzy i umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla tego przedmiotu. Zadania w arkuszu reprezentowały różnorodne wymagania ogólne i szczegółowe podstawy programowej głównie dla IV etapu edukacyjnego w zakresie rozszerzonym i podstawowym, ale również odnosiły się do wymagań przypisanych do etapu III (gimnazjum). Wszystkie zadania zostały wyposażone w materiały źródłowe, co miało na celu sprawdzenie umiejętności złożonych, przede wszystkim umiejętności analizy i interpretacji źródeł (narracyjnych, ikonograficznych, kartograficznych, statystycznych), a także umiejętności samodzielnego tworzenia narracji historycznej. W całym arkuszu osiem poleceń miało formę zadań zamkniętych (zadania typu „prawda/fałsz”, „wielokrotnego wyboru”, „na dobieranie”), dominowały jednak zadania otwarte, polegające na udzieleniu krótkiej odpowiedzi. Ostatnie zadanie w arkuszu wymagało od zdających napisania rozszerzonej wypowiedzi na jeden z zaproponowanych tematów.

Tegoroczny arkusz, podobnie jak ubiegłoroczny, okazał się dla zdających trudny – poziom wykonania to 32%, choć warto zaznaczyć wyraźne zróżnicowanie między absolwentami liceów ogólnokształcących (35%) i absolwentami techników (18%). Z analizy poziomu łatwości zadań maturalnych wynika, że siedem okazało się dla zdających zadaniami bardzo trudnymi: 3.2. (poziom wykonania – 15%), 8. (poziom wykonania – 18%), 9.1. (poziom wykonania – 19%), 9.2. (poziom wykonania – 14%), 10.2. (poziom wykonania – 18%) oraz 19. (poziom wykonania – 19%). Niżej zostanie przedstawiona analiza jakościowa trzech zadań, które zdającym sprawiły największą trudność, wraz z analizą nieprawidłowych i prawidłowych rozwiązań.

Zadanie 3.2. sprawdzało znajomość ustroju politycznego republiki rzymskiej, a konkretnie kompetencji republikańskich urzędników. Wyposażeniem zadania był dwa źródła: tekst, w którym została przedstawiona prawna regulacja dotycząca kolejności piastowania urzędów (*cursus honorum*), oraz tabela przedstawiająca karierę polityczną jednego z rzymskich polityków z datami obejmowania przez niego kolejnych urzędów i godności. Polecenie wymagało od zdających, aby na podstawie źródeł i własnej wiedzy ocenili prawdziwość trzech zdań, zaznaczając w odpowiednich rubrykach tabeli literę „P”, jeśli zdanie zawierało informację prawdziwą lub „F” – jeśli fałszywą. Odpowiedzi udzielane przez zdających pozwalają stwierdzić, że duża część abiturientów nie znała kompetencji urzędników republikańskiego rzymu, albo nie potrafiła dokonać właściwej analizy materiału źródłowego.

Innym zadaniem, tym razem sprawdzającym znajomość terminologii historycznej oraz analizę i interpretację źródeł, a które – podobnie jak zadanie omawiane wyżej – wypadło bardzo słabo, było zadanie 8. Wyposażeniem źródłowym zadania był fragment opracowania historycznego oraz dwie fotografie fasad kościołów. Zadający mieli rozstrzygnąć, która fotografia przedstawia budowlę charakterystyczną dla stylu opisanego w tekście źródłowym. Odpowiedź należało uzasadnić podając nazwę i jedną widoczną na fotografii cechę tego stylu.

Największą trudnością zdającym sprawiło prawidłowe rozstrzygnięcie. Mimo że tekst charakteryzujący styl w sztuce wyraźnie sytuował go w czasie (jest tam mowa o tym, że narodził się jako opozycja do estetyki reformacyjnej), zdający błędnie wskazywali fotografię fasady katedry Notre-Dame jako przykład zastosowania tego stylu w architekturze. Zdarzały się często również takie odpowiedzi, w których zdający właściwie identyfikowali styl opisany w tekście jako barok, ale błędnie rozpoznawali jego architektoniczną realizację. Warto podkreślić, że zaprezentowane na fotografiach kościoły to przykłady najbardziej znanych i wręcz podręcznikowych realizacji gotyku (Notre-Dame w Paryżu) oraz baroku (Il Gesù w Rzymie).

Przykład 1.

Rozstrzygnięcie: A.....

Uzasadnienie: Mowa tu o stylu gotyckim. Na fot. 1 widai charakterystyczne witraże i ozdobne portale. To właśnie święte gotyckie miasty odznaczać zalebiennictwem i konstrukcją. Fot. 2 jest o wiele bardziej proste i klasyczne

Przykład 2.

Rozstrzygnięcie: A.....

Uzasadnienie: Po reformacji kościół chciał przyciągnąć do siebie ludzi. Tworząc wspaniałe budynki. Przykładem tu jest gotycki budynek Notre Dame

Przykład 3.

Rozstrzygnięcie: A.....

Uzasadnienie: jest to styl barokowy, który cechuje się bogactwem wystroju, fasady m. in. neoklasycy portyki ze skomplikowanym turlkiem

Przykład 4.

Rozstrzygnięcie: A.....

Uzasadnienie: Gotycki styl ten cechuje się symetrią i regularnością, oraz bogactwem zdobniczym i nawiązuje się do gotyckich budowli

W wielu przypadkach zdający dokonywali prawidłowego rozstrzygnięcia, ale uzasadniając swój wybór, wykazywali się całkowitym niezrozumieniem zagadnienia.

Przykład 5.

Rozstrzygnięcie: B.....

Uzasadnienie: styl romański był znany z pryncypalnym duży kościoły, gdzie elementy budowli były sakralne. Tak jak na fotografii B widane są elementy świątyni oraz napisy „IHS” i „LUCY” Chryzostom

Najtrudniejszym zadaniem w całym arkuszu okazało się dla tegorocznych abiturientów zadanie 9.2. (poziom wykonania – 14%), w którym zdający mieli wyjaśnić, na czym polegała forma elekcji wspomniana w tekście źródłowym (elekcja *viritim*). Odpowiedzi zdających były najczęściej zbyt ogólne, nieprecyzyjne; zdradzały brak wiedzy na temat zasad wolnej elekcji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Należy także podkreślić, że w wielu arkuszach zdający nie udzielali żadnej odpowiedzi na to pytanie.

Przykład 1.

polega na cyfrowe kroje poprzez
głosowanie kroju

Przykład 2.

Ważna elekcja, szlachta wybiera kroje

Przykład 3.

Elekcja rymitum polegała na myknamim kroja ze
szlachty

Przykład 4.

Polegna onoi na tym że krodz z kromyphetis wygitarcał
mowę którą miał przekonać ludki którzy obległa woli a
jego wybrat

W dalszym ciągu jednym z najtrudniejszych zadań arkusza maturalnego z historii na poziomie rozszerzonym jest wypracowanie (poziom wykonania – 33%). W tegorocznym egzaminie zdający mieli, podobnie jak w ubiegłym roku, do wyboru pięć tematów. Były one zróżnicowane zarówno pod względem epok historycznych, jak i obszarów historii (historia polityczna, gospodarcza i kultury). Dwa z nich – pierwszy i czwarty – wyposażono w różnorodny materiał źródłowy (źródła kartograficzne, ikonyczne i tekstowe), który należało wykorzystać w tworzeniu narracji.

Tematy:

1. Porównaj i oceń wpływ warunków naturalnych na rozwój cywilizacji starożytnego Bliskiego Wschodu oraz Grecji. W pracy wykorzystaj materiały źródłowe (s. 24–25).
2. „Średniowiecze było epoką niespotykanej ani przedtem, ani później jedności kulturalnej”. Ustosunkuj się do powyższej tezy, charakteryzując dorobek tej epoki w zakresie piśmiennictwa, filozofii, architektury i sztuki (z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza).
3. Własna niemoc czy obca przemoc? Rozstrzygnij, jakie przyczyny – wewnętrzne czy zewnętrzne – miały decydujący wpływ na upadek Rzeczypospolitej w końcu XVIII wieku. Odpowiedź uzasadnij.
4. Polacy wobec groźby wynarodowienia. Scharakteryzuj politykę Niemiec oraz Rosji wobec Polaków po upadku powstania styczniowego i oceń jej skuteczność. W pracy wykorzystaj materiały źródłowe (s. 26–27).
5. „Od niepodległości do niepodległości”. Porównaj międzynarodowe uwarunkowania odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 i 1989 roku.

Zdający przede wszystkim wybierali tematy wyposażeniem źródłowym oraz temat dotyczący przyczyn upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku. Mimo generalnie niskiej średniej za cały arkusz warto podkreślić, że za zadanie rozszerzonej wypowiedzi tegoroczni abiturienti uzyskali wynik o 8 punktów procentowych wyższy, niż w roku ubiegłym. Średni wynik za wypracowanie był w tym roku porównywalny ze średnim wynikiem za cały arkusz.

2. Problem „pod lupą”

Chronologia historyczna – synchronizacja, porządkowanie i sytuowanie wydarzeń w czasie

Historia jest przedmiotem, w którym jedną z najważniejszych kategorii jest czas. To w określonym czasie rozgrywają się wydarzenia historyczne będące podmiotem analizy. Chronologia historyczna musi być więc podstawowym elementem kształcenia historycznego. Jej znaczenie podkreślono w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego*, w której jest ona wymieniona jako pierwszy cel kształcenia. Nie należy zapominać, że chronologia historyczna w IV etapie edukacyjnym stanowi kontynuację wcześniejszych etapów nauczania. Wymaganie to opiera się na rozwijaniu umiejętności tzw. myślenia chronologicznego, czyli np. wprowadzania porządku czasowego do własnej narracji historycznej, wyjaśnianie zmiany i ciągłości w czasie, porównywania alternatywnych modeli periodyzacji, odróżniania epok i okresów historycznych poprzez uchwycenie ich cech charakterystycznych. Istnieje relacja pomiędzy myśleniem chronologicznym a myśleniem historycznym, postrzeganym w kategorii swoistej umiejętności historycznej.

Po zakończeniu edukacji w szkole podstawowej uczniowie powinni posługiwać się różnymi określeniami czasu historycznego, poprawnie sytuować wydarzenia w czasie, czyli przyporządkować je do konkretnej daty, umieścić na linii chronologicznej, wskazać upływ czasu między wydarzeniami. Po zakończeniu gimnazjum potrafią także umieścić w czasie zjawiska i procesy historyczne. Dzięki temu mogą badać różnego rodzaju związki zachodzące pomiędzy wydarzeniami i zjawiskami oraz dostrzegać zmiany zachodzące w czasie i zauważać ciągłość rozwoju cywilizacji. Na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej uczniowie uzyskują umiejętność porządkowania i synchronizacji wydarzeń z historii powszechnej i dziejów ojczystych, dostrzegania zachodzących związków, zmienności i ciągłości procesów historycznych.

Wykształcone i utrwalone umiejętności z zakresu chronologii historycznej umożliwiają uczniom rozwijanie innych celów kształcenia. Analiza i interpretacja historyczna, czyli ujęcie wydarzeń i zjawisk w kontekście epok, zmiennych interpretacji historycznych nie byłaby bowiem możliwa bez sprawnego posługiwania się chronologią historyczną. Także tworzenie własnej narracji historycznej, selekcja faktów, integracja ich w wybranej formie wypowiedzi nie byłaby możliwa bez tej umiejętności. W związku z tym uczniowie powinni wykazać się umiejętnościami chronologicznymi takimi jak np. wskazywanie na związki poprzedzania, równoczesności i następstwa, lokowanie wydarzeń w szerszym kontekście czasowym, które umożliwiają skonstruowanie logicznie spójnej krótkiej jak również rozszerzonej odpowiedzi pisemnej.

Chronologia historyczna, podobnie jak pozostałe cele kształcenia, rozwijana jest przez cały cykl dydaktyczny w szkole. Zadania umieszczone w arkuszu egzaminacyjnym sprawdzają więc szeroki zakres umiejętności od prostego umieszczenia wydarzenia w czasie po stworzenie własnej rozbudowanej wypowiedzi. Oto kilka zadań z tegorocznego arkusza, które sprawdzały stopień opanowania tego wymagania ogólnego.

Porządkowanie wydarzeń w czasie

Zadanie 3.1. sprawdzało umiejętność sytuowania w czasie wydarzeń historycznych, w oparciu o karierę polityczną Juliusza Cezara. Dodatkowo sprawdzano znajomość dokonań wybitnych postaci historycznych. Wyposażeniem do zadania były dwa różnego rodzaju źródła historyczne. Pierwszym był fragment opracowania historycznego na temat urzędów w republikańskim Rzymie. Drugim była tabela, dotycząca kariery jednego z polityków rzymskich. Tekst był fragmentem podręcznika akademickiego z zakresu historii starożytnej, w którym przedstawiono zasadę *cursus honorum* tzn. drogi awansów w okresie republiki rzymskiej. Tabela zawierała lata oraz nazwy urzędów sprawowanych przez jednego z wybitnych polityków u schyłku republiki rzymskiej. W poleceniu oczekiwano od zdających wykonania kilku czynności. Po pierwsze, na podstawie danych zawartych w tabeli (źródło 2.), należało rozpoznać polityka. Po drugie, używając dwóch argumentów, należało uzasadnić, że kariera polityka nie przebiegała zgodnie z zasadami *cursus honorum* opisanymi we fragmencie opracowania historycznego (źródło 1.). Polityk, którego karierę przedstawiono w źródle 2. to Juliusz Cezar. Argumentacja w uzasadnieniu powinna zawierać informacje świadczące o tym np., że był dożywo-

dyktatorem i samodzielnym konsulem. Z analizy odpowiedzi zdających wynika, że niektórzy z nich nie potrafili pokonać pierwszej trudności zadania, czyli rozpoznać postaci Juliusza Cezara. Mogło to wynikać z braku umiejętności odpowiedniej interpretacji informacji zawartych w tabeli. Odpowiedzi zdających wskazują na to, że po pokonaniu pierwszej trudności, w zasadzie nie mieli problemów z właściwą argumentacją w uzasadnieniu. Potrafili we właściwy sposób porównać informacje ze źródła 1. na temat zasad obejmowania urzędów z przebiegiem kariery Gajusza Juliusza Cezara. Poniżej przykłady błędnych odpowiedzi zdających.

Przykład 1.

Polityk: Markus Antonius

Uzasadnienie:

- Nie mawiał sobie Cezarem
- Przedmiał tylko swoją karierę dyktatorem

Przykład 2.

Polityk: ~~Publius Sulpicius~~ Oktawian August

Uzasadnienie:

- ~~W tym czasie nie było jeszcze~~ dyktatorem można było być najdłużej 6 miesięcy, a on od 46 r. p.n.e.
- był na 10 lat, a w 44 r. p.n.e. dożył 70.
- ~~Nie można było być dwukrotnie~~ ponownie konsulem można było po 10 latach, a Oktawian August sprawował ten funkcję w roku 48, 46, 45 i 44 p.n.e.

W zadaniu 4. sprawdzana była umiejętność porządkowania w czasie wydarzeń historycznych w oparciu o materiał ikonograficzny. Dodatkową sprawdzaną umiejętnością była analiza ikonografii. W zadaniu wykorzystano fotografie najważniejszych ksiąg trzech religii monoteistycznych: A. Islamu – Koran, B. Chrześcijaństwa – Pismo Święte (*Wulgata*), C. Judaizmu – Tora. Zdający mieli rozstrzygnąć, która z fotografii przedstawia świętą księgę religii powstałej najpóźniej, podać nazwę tej religii oraz wiek, w którym się ona narodziła.

Większość zdających nie potrafiła jednak rozwiązać tego zadania prawidłowo. Zadanie okazało się dla nich trudne, poziom wykonania – 31%. Poniższe przykłady błędnych odpowiedzi wskazują, że zdający mieli problemy zarówno z właściwym rozstrzygnięciem, która z fotografii przedstawia świętą księgę powstałej najpóźniej religii monoteistycznej, jak również z jej nazwą oraz wiekiem powstania. Kluczowa była elementarna znajomość chronologii. Zdaje się, że część zdających mylnie zrozumiała określenie „najpóźniej” i paradoksalnie udzielali oni odpowiedzi odnoszących się do najstarszych, czyli najwcześniejszych religii (przykłady 1. i 2.). Inni, zamiast nazwy religii, podawali nazwę świętej księgi (przykład 3.) albo błędnie sytuowali w czasie narodziny tej religii (przykłady 4. i 5.). W wielu przypadkach odpowiedzi zdradzały całkowity brak wiedzy z badanego przez zadanie obszaru historii (przykłady 6. i 7.).

Przykład 1.

Rozstrzygnięcie: ..... B .....

Nazwa: ..... chrześcijaństwo .....

Wiek: ..... I wiek n.e. ....

Przykład 2.

Rozstrzygnięcie: ..... ~~A~~ C .....Nazwa: ..... ~~islam~~ judaizm .....Wiek: ..... ~~I w. p. n. e.~~ I w. p. n. e. ....

Przykład 3.

Rozstrzygnięcie: ..... A .....

Nazwa: ..... Koran .....

Wiek: ..... VII w. n.e. ....

Przykład 4.

Rozstrzygnięcie: ..... A .....

Nazwa: ..... Islam .....

Wiek: ..... ~~VII~~ VI w. n.e. ....

Przykład 5.

Rozstrzygnięcie: ..... A .....

Nazwa: ..... islam .....

Wiek: ..... VIII .....

Przykład 6.

Rozstrzygnięcie: ..... Tana .....

Nazwa: ..... Islam .....

Wiek: ..... I w. n.e. ....

Przykład 7.

Rozstrzygnięcie: ..... A .....

Nazwa: ..... hinduizm .....

Wiek: ..... VII .....

W zadaniu 7.2. sprawdzana była umiejętność porządkowania w czasie wydarzeń historycznych, dotyczących kościoła powszechnego czy historii powszechnej, w oparciu o materiał kartograficzny. Na jego podstawie zdający musieli rozpoznać wydarzenie oraz umieścić je w przedziale czasowym, który został określony wydarzeniami z dziejów kościoła powszechnego. Aby poprawnie rozwiązać zadanie, należało zidentyfikować wydarzenie przedstawione na planie. Charakterystyczne punkty tam zaznaczone takie jak, np. *Kościół św. Grobu*, *Meczet Kopuła na Skale*, *Góra Oliwna* wskazywały na Jerozolimę, a informacje o *Gotfrydzie de Boullion*, *Rajmundzie st. Gilles*, *krzyżowcach* czy *Normanach* jednoznacznie wskazywały na zdobycie Jerozolimy w czasie pierwszej wyprawy krzyżowej w 1099 roku. Zadaniem zdających było usytuowanie wydarzenia w czasie względem innych wydarzeń. W odpowiedziach do wyboru podano cztery okresy wyznaczone przez wydarzenia z dziejów Kościoła powszechnego.

Z analizy odpowiedzi wynika, że zdający mieli problem nie tylko z identyfikacją wydarzenia, ale także z usytuowaniem go w czasie względem innych wydarzeń (poziom wykonania – 44%). Warto podkreślić, że podobnie jak w zadaniu analizowanym wcześniej, tak i tutaj nie chodziło o bardzo precyzyjne wskazania. Rozpiętość chronologiczna w zaproponowanych do wyboru odpowiedziach obejmuje ponad tysiąc lat, a wydarzenia wyznaczające ramy chronologiczne należą do kluczowych wydarzeń z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych.

W przypadku zadania 9.1. zdający musieli wykazać się umiejętnością sytuowania i porządkowania wydarzeń w czasie oraz ustalania związków równoczesności. Zadanie sprawdzało również, w jakim stopniu zdający opanowali umiejętności analizowania i interpretowania źródła pisanego oraz formułowania uzasadnienia do dokonanego rozstrzygnięcia. Na podstawie fragmentów opracowań historycznych – Władysława Konopczyńskiego i Marii Boguckiej – należało rozstrzygnąć, czy wydarzenia w nich opisane odnoszą się do okoliczności elekcji tego samego króla. Z informacji zawartych w tekście pierwszym wynika, że opisana sytuacja miała miejsce przed pierwszą wolną elekcją. Świadczy o tym m.in. tworzenie procedury wyboru króla, uczestnictwo marszałka wielkiego koronnego Jana Firleja. Z tekstu drugiego wynika, że w elekcji bierze m.in. brat króla francuskiego, co dotyczy także pierwszej wolnej elekcji. Takie argumenty powinny znaleźć się w uzasadnieniu poprawnego rozstrzygnięcia.

Z analizy odpowiedzi zdających wynika, że wielu z nich nie potrafiło pokonać pierwszej trudności zadania, czyli dokonać właściwego rozstrzygnięcia. Mogło to wynikać z braku umiejętności odpowiedniej interpretacji informacji zawartych w tekstach opracowań. Jednak częściej zdający dokonywali właściwego rozstrzygnięcia, ale napotykali problem z właściwą argumentacją w uzasadnieniu np. odwoływali się tylko do jednego ze źródeł, udzielali ogólnikowych odpowiedzi lub popełniali błędy merytoryczne. Oto przykłady takich odpowiedzi.

Przykład 1.

Rozstrzygnięcie: TAK.....

Uzasadnienie: X. N. 1 źródło jest mowa o Firleju czy Zamoyckim, co świadczy o tym, że była to elekcja ~~wolna~~ w latach ~~1576-1577~~ porożtonym XVII w.

Przykład 2.

Rozstrzygnięcie: Tak.....

Uzasadnienie: Oba źródła dotyczą elekcji Stefana Batorego w roku 1576.

Przykład 3.

Rozstrzygnięcie: ~~TAK~~ NIE.....

Uzasadnienie: Pojawiający się w ~~422~~ źródle I Jan Zamoyski zrodził kamień i stał się magnatem w czasie rządów Stefana Batorego. Po jego śmierci wybrano na tron Zygmunta III Wazę. Źródło II odnosi się do pierwszej wolnej elekcji, co wskazuje kanonizat, a później król ~~Roz~~ Henryk Walezy, brat króla francuskiego.

Wyposażeniem do zadania 20. były fragmenty trzech polskich konstytucji z XX wieku. Pierwszy przytoczony to Ustawa Konstytucyjna z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej, nazywana w historiografii tzw. małą konstytucją z 1947 roku. Kolejnymi były fragmenty konstytucji z okresu międzywojennego, czyli tzw. konstytucji marcowa z 1921 roku, oraz konstytucja kwietniowa z 1935 roku. Zadanie badało umiejętność sytuowania i porządkowania wydarzeń w czasie, czyli najważniejszych polskich aktów prawnych z pierwszej połowy XX wieku. Dodatkowo zaś sprawdzało chronologię polskich dziejów politycznych okresu międzywojennego. W poleceniu oczekiwano od zdających wykonania kilku czynności. Po pierwsze

należało dokonać poprawnego rozstrzygnięcia, który fragment pochodzi z konstytucji uchwalonej w okresie rządów sanacji, po drugie należało podać stosowaną w historiografii jej nazwę, a po trzecie rok uchwalenia. Zadanie okazało się trudne dla zdających (poziom wykonania – 20%). Przyczyną niepowodzeń było zarówno błędne rozstrzygnięcie, błędna nazwa konstytucji, jak i podanie niewłaściwego roku jej uchwalenia.

Zadanie 25.1. sprawdzało, w jakim stopniu zdający opanowali umiejętność analizy i interpretacji różnorodnego (wiersz i rysunek satyryczny) materiału źródłowego. Ponadto w celu rozwiązania zadania należało wykazać się umiejętnością porządkowania wydarzeń w czasie. Zadanie sprawdzało również poziom opanowania faktografii w stopniu niezbędnym do sformułowania poprawnej odpowiedzi. Wyposażeniem zadania był fragment wiersza Jana Michała Zazuli na temat pacyfikacji Kopalni Wujek po wprowadzeniu stanu wojennego oraz ulotka z rysunkiem satyrycznym, również z okresu stanu wojennego w Polsce. Zadaniem zdających było dokończenie zdania i wybór roku wydarzeń, do którego odnosiły się obydwie źródła. Kolejnym etapem odpowiedzi było uzasadnienie, odwołujące się do obydwu źródeł. Poprawna argumentacja w uzasadnieniu powinna zawierać informacje świadczące o tym, że obydwie źródła odnoszą się do skutków wprowadzenia stanu wojennego w Polsce w grudniu 1981 roku.

Zadanie okazało się trudne dla zdających (poziom wykonania – 23%). Przyczyną niepowodzeń było zarówno błędne usytuowanie w czasie, jak i niepoprawna argumentacja. Poniżej przykłady błędnych odpowiedzi.

Przykład 1.

Oba źródła odnoszą się do wydarzeń, do których doszło

- A. w grudniu 1970 r.
- B. w czerwcu 1976 r.
- C. w sierpniu 1980 r.
- D. w grudniu 1981 r.

Uzasadnienie: W źródle 1 jest mowa o kopalni „Wujek”, w której doszło do strajku stoczniowców. W źródle 2 jest mowa o strajku w Kopalni Wujek. Źródło 2: mytyczne metody represyjne. Źródło 1: strajk w Kopalni Wujek, 1980 r.

Przykład 2.

Oba źródła odnoszą się do wydarzeń, do których doszło

- A. w grudniu 1970 r.
- B. w czerwcu 1976 r.
- C. w sierpniu 1980 r.
- D. w grudniu 1981 r.

Uzasadnienie: Mowa jest w obu źródłach o ograniczeniach wytyczających ze stanu wojennego z 1981 r.

Przykład 3.

Oba źródła odnoszą się do wydarzeń, do których doszło

- A. w grudniu 1970 r.
- B. w czerwcu 1976 r.
- C. w sierpniu 1980 r.
- D. w grudniu 1981 r.

Uzasadnienie: ..... Niektórzy nawiązują do wydarzenia z 1970 roku - strajk w kopalni kruszczy. Rysunek przedstawia telewizor jako symbole, które ludzie kreują.....

Synchronizacja wydarzeń historycznych.

W zadaniu 2.2. zdający na podstawie fragmentu opracowania historycznego mieli rozpoznać postać Aleksandra Wielkiego. Następnie powinni wskazać okres, w którym działał ten władca. Musieli wykazać się umiejętnością identyfikacji postaci na podstawie fragmentu jego biografii oraz umieszczenia jej działalności wśród innych wydarzeń starożytności, czyli dokonać synchronizacji wydarzeń historycznych z historii starożytnej Grecji z wydarzeniami z historii starożytnego Rzymu. Zadanie to miało kilka poziomów trudności. Pierwszym było rozpoznanie postaci, drugim określenie czasu, w którym władca działał, i trzecim znajomość historii starożytnego Rzymu. Zadanie okazało się dla zdających umiarkowanie trudne (poziom wykonania – 49%).

Analiza odpowiedzi pokazała, że zdający przyjmowali różne strategie rozwiązania zadania. Warunkiem poprawnego rozwiązania była rozpoznanie osoby Aleksandra Wielkiego oraz określenie ram chronologicznych jego działalności, bez czego nie można było dokonać synchronizacji wydarzeń. Zrozumiałe więc, że obok imienia władcy niektórzy zdający często dopisywali jakąś datę związaną z tą postacią. Wielu zdających bez problemu rozpoznawało postać Aleksandra Wielkiego i prawidłowo umieszczała okres jego aktywności wśród wydarzeń z dziejów starożytnego Rzymu. Inni wspomagali się dopisywaniem dat do każdego z wydarzeń, aby upewnić się przed podjęciem ostatecznej decyzji lub do kilku z nich, które zdający uznali za istotne. Takie rozwiązanie miało swoje plusy, ale nie chroniło przed błędami, jeżeli zdający mieli problemy z datacją. W tym przypadku zdający zaczęli mieć problemy z podjęciem decyzji lub popełniali błędy. Oczywiście największe problemy pojawiały się wówczas, gdy zdający nie potrafili poprawnie umieścić w czasie działalności Aleksandra Wielkiego i nie znali chronologii wydarzeń z historii starożytnego Rzymu. Warto podkreślić, że dodatkową trudnością mogło być to, że trzeba było się poruszać wśród wydarzeń sprzed naszej ery, tj. w „odwróconej” chronologii.

W zadaniu 14. zdający na podstawie karykatury francuskiej miał rozpoznać konflikty zbrojne i podać ich nazwy stosowane w historiografii. Zadanie polegało na rozpoznaniu wydarzeń zachodzących w XIX wieku równoległe na ziemiach polskich i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (przykład 1.). Zadanie okazało się trudne (poziom wykonania – 40%). Pierwszym problemem w tym zadaniu była sama karykatura. Zdając rozpoznawali na niej ubiór z okresu wojny secesyjnej, ale nie potrafili dostrzec powstańców styczniowych. Nie potrafili wykorzystać daty podanej w tytule karykatury, która powinna im jednoznacznie podpowiedzieć, o które powstanie chodzi. Uważali, że karykatura przedstawia konflikt odnoszący się do Ameryki Północnej (przykład 2.). Inni nie zauważyli, że karykatura prezentuje odniesienia do konfliktów z dziejów Polski i historii powszechnej (przykład 3.). Zdający często rozpoznawali poprawnie tylko jeden z konfliktów. Poprawnie podawali nazwę wojny secesyjnej i to nazwa powstania polskiego, a właściwie jej brak decydował o trudności tego zadania (przykład 4.).

Przykład 1.

...powstanie styczniowe, wojna secesyjna...

Przykład 2.

1. wojna o Meksyk

Przykład 3.

~~powstanie chłopskie w Wielkopolsce, wojna litewska, orakacja galicyjska,~~
powstanie krakowskie

Przykład 4.

Powstanie Kuliwickie oraz Wojna Secesyjna w Ameryce

Dostrzeganie następstw wydarzeń.

Wybrane zadanie pokazuje problemy, jakie zdający mieli z chronologicznym przedstawieniem wydarzeń. Nie potrafili zauważyć, że wydarzenia zachodzące po sobie mogą wywołać różnorodne konsekwencje, które skutkują zmianami w wielu obszarach. Łączenie różnorodnych źródeł utrudnia im zrozumienie następstw. Przedstawienie prostych związków przyczynowo-skutkowych staje się trudne, gdyż nie potrafią dostrzec związków pomiędzy różnymi obszarami historii lub nie potrafią uargumentować swoich wniosków.

W zadaniu 13.2. zdający mieli rozstrzygnąć, który z banknotów nawiązuje swoją symboliką do tekstu załączonego do tego zadania. Swoją decyzję zdający miał uzasadnić, wskazując na symboliczną zmianę w godle – brak dwugłowego carskiego orła (przykład 1.). To zadanie było o tyle łatwiejsze, że w poleceniu wcześniejszym zdający musiał określić wydarzenie historyczne, do którego odnosił się tekst. Zadanie sprawdzało umiejętność wyjaśnienia chronologicznego następstwa zjawisk. Często zdający w swoich uzasadnieniach interpretowali tylko do ilustracji A., nie odwołując się bezpośrednio do uchwały sejmowej zawartej w źródle 1. (przykład 2.). Część zdających miała problem z określeniem, jakie skutki przyniosła uchwała sejmowa, i ograniczyła się do opisu symboliki. Nie potrafiła wyjaśnić, co ta symbolika oznaczała (przykład 3.). Znaczna część zdających dokonała błędnego rozstrzygnięcia w pierwszej części zadania. (przykłady 4. i 5.).

Przykład 1.

Rozstrzygnięcie: .....A.....

Uzasadnienie: Ponieważ na banknocie A jest przedstawione godło Polski (orł w koronie) oraz Popiel litewski, a na banknocie B jest herb Rosji (dwugłowy orł). A w źródle 1 jest mowa o straceniu cara rosyjskiego z tronu Polski i dlatego banknot A ze źródła 1. nawiązuje symboliką do źródła 1.

Przykład 2.

Rozstrzygnięcie: .....A.....

Uzasadnienie: mamy herby, orła polskiego i ryceńca na koniu (pogon) co oznacza miało współpracę polski i litwy w odzyskaniu suwerenności.

Przykład 3.

Rozstrzygnięcie: A

Uzasadnienie: Knílestvo Polske, które opisane jest na banknocie B już nie istniało, tak samo jak herb dwóch orłów, a Alex Miliński pamiątki dla ułanów Powstania listopadowego, a więc w 1831r.

Przykład 4.

Rozstrzygnięcie: B

Uzasadnienie: Na źródle widnieje godło Królestwa Polskiego (samny orzeł), co świadczy o niezależności Polaków od innego państwa (Rosji).

Rozstrzygnięcie: B

Uzasadnienie: Chodzi o symbolikę godła na Banknocie.

Przykład 5.

Rozstrzygnięcie: B

Uzasadnienie: Banknot B ilustruje herb, który przedstawia orła o dwóch głowach - symbol Rosji, a co źródle i wspomniano wujski ego cara Nikołaja.

3. Wnioski i rekomendacje

1. Tegoroczni maturzyści, w porównaniu do lat poprzednich, lepiej poradzi sobie z pisaniem dłuższej wypowiedzi, natomiast gorzej z rozwiązaniem części testowej. Należy jednak podkreślić, że po raz pierwszy średni wynik za obie części arkusza ukształtował się na zbliżonym poziomie.
2. Dużą trudność sprawiały zdającym zadania złożone typu „wybierz prawidłową odpowiedź i ją uzasadnij” lub „rozstrzygnij i uzasadnij”. Świadczyć to może o nieumiejętności wyjaśniania zjawisk oraz niezrozumieniu procesów historycznych.
3. Nadal niezadawalająco przedstawia się wiedza faktograficzna abiturientów, która stanowi podstawę dla umiejętności historycznych. Niemożliwa jest prawidłowa analiza i interpretacja źródeł historycznych, wyjaśnianie zjawisk i procesów, ocenianie i wnioskowanie, tworzenie narracji bez opanowania wymagań szczegółowych opisanych w podstawie programowej.
4. Konieczne jest doskonalenie w procesie edukacyjnym umiejętności w zakresie chronologii historycznej. Zaprezentowana analiza wybranych zadań sprawdzających stopień opanowania tych umiejętności wskazuje na duże braki w zakresie sytuowania wydarzeń w czasie, ich porządkowania i synchronizacji.
5. W trakcie edukacji historycznej należy położyć większy nacisk na doskonalenie umiejętności trafnej argumentacji w krótkich i dłuższych wypowiedziach.

6. Egzamin wykazał, że zdający mieli duże problemy z analizą i interpretacją materiałów źródłowych, które wymagają porównania, a także odwołania się do różnych kontekstów historii powszechnej i Polski. Częściej zatem powinny być wykorzystywane tego typu zadania w trakcie lekcji powtórzeniowych i na sprawdzianach.
7. Należy uzmysławiać przyszłym abiturientom fakt, że egzamin maturalny z historii sprawdza stopień opanowania podstawy programowej z wielu jej obszarów, tj. historii politycznej, społeczno-gospodarczej i kulturowej. Maturzysta powinien umieć dostrzegać ścisłe zależności pomiędzy nimi.